

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Марина Теофилова Теофилова,
ВТУ „Св.св.Кирил и Методий“

за

присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по
професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по...
(Методика на обучението по изобразително изкуство)

Тема на дисертационния труд:

„ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЛТИМЕДИЙНИ ТЕХНОЛОГИИ В БЪЛГАРСКОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО. ПРИЛОЖЕНИЕ В ПРАКТИКАТА“

Автор:

Иван Петков Ямалиев

редовен докторант към

КАТЕДРА „ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА“

ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Научен ръководител:

проф. д-р ОРЛИН ДВОРЯНОВ

1. Данни за дисертанта:

Ще си позволя да се спра само на някои по-важни аспекти от творческата биография на докторанта, които свидетелстват за пристрастността му към пърформънса и използването на мултимедийна среда за създаване на художествена творба. Трябва да подчертая, че Иван Ямалиев е автор с многопосочни интереси, който не се страхува да експериментира с рефлексията на публиката и дори е готов да пресича установените граници, следвайки импулси, диктувани от артистичната му природа. Ето защо е интересно как автор като него е успял да намери баланса в дихотомията на две толкова разнопосочни сфери - творческата провокация и научния дискурс на изследователя, особено когато той е изкушен от преподаването на изкуство.

Не бих могла да изброя авторските му изяви от 2002 година насам, както и множеството му участия в арт проекти, фестивали, форуми, симпозиуми и младежки обмени. Ето защо ще спомена само някои творчески реализации на автора, осъществени през последните десет години, някои от които осъществени в сътрудничество със студенти от ателие „N-форми“ към специалност ИИ, катедра „Визуални изкуства“

ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“: Пърформанс „<Памет=9.8м/с2>“ в рамките на пърформанс арт фестивала „София Ъндърграунд“, 2017; Пърформанс „тАперцепция“ в рамките на пърформанс арт фестивала „София Ъндърграунд“, 2016; Пърформанс „Алгоритъм - задължаваща крайност“ в рамките на пърформанс арт фестивалите „Шах с пешката“ и „София Ъндърграунд - “Машини”, Електро-контролна зала, НДК, София, България, 25 - 26 април, 2015; Инсталация „Актуална визуалност“ към проект Imago Mundi на куратора Клаудио Скорети; Инсталация „Алопластика“ към проект „Конгломерации“ в рамките на фестивала „Отворени пространства“, гр. Ямбол, България 21-23 юни. Авторът е куратор на проекта, в който участват млади артисти, някои все още студенти в специалност „Изобразително изкуство“ към ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“, 2013г. Инсталация „Междинен поглед“ към арт пленер „Тук е още по-добре“, с. Деветаки, България 5 -15 юли, 2012; Пърформанс „Отстранена виталност“ в рамките на пърформанс фестивала Перф 12, Тампере, Финландия 29 май, 2012; Идея и художествен ръководител на пърформанс „Отвъд Хибернация“ изпълнен от студенти от ателие „N-форми“ към специалност ИИ, катедра „Визуални изкуства“ ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“ в рамките на фестивалите „Малък сезон“, Театрална работилница „Сфумато“ 27 юни и „Шах с пешката“ 9-11 май, НЧ „Николай Хайтов“ 9 май, 2012; Идея и художествен ръководител на осем акции под надслов „Отвъд Хибернация“ изпълнен в района на Софийския Университет от студенти от ателие „N – форми“ към специалност ИИ, катедра „Визуални изкуства“ ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“ в рамките на фестивала „Шах с пешката“, 11 май, 2012 и много други.

За да обобщя творческата биография на докторанта до този момент, ще използвам думите на самия Иван Ямалиев: „... авторът се стреми към нелимитирани начини на изразяване и провокация на мисловни процеси, като същевременно се опитва да бъде социално ангажиран и концептуално обоснован“.

2. Данни за дисертационния труд:

Дисертационният труд на **Иван Ямалиев на тема „Основни тенденции в обучението по мултимедийни технологии в българското висше образование по изобразително изкуство. Приложение в практиката“** е с обем от 339 страници, от които 267 са изложение. В отделно Приложение от 69 страници са включени произведения на артисти, изразяващи се посредством фотография, експериментален филм, видео, компютър и други електронни технологии, включително и някои, осъществени в интернет пространството, мултимедии и електронни творби на български и чужди артисти, работи (творчески опити) на студенти от ФНОИ с използването на аудиовизуални средства, анкети и въпросник към предварителното изследване, входяща и изходяща диагностика, студентски

проекти, свързани със задачите от проведеното емпирично изследване, творчески мултимедии на изследваните студенти, диаграми, представящи резултатите от експерименталното изследване, документация на творческите мултимедии на участниците в научно-творческия педагогически експеримент на DVD носител, допълващи визуално съдържанието на дисертацията. Приложенията кореспондират пряко с изложението и са важна част от дисертационното изследване.

Осъщественото от докторанта теоретично и практическо изследване е логически систематизирано в четири взаимосвързани части: Уводна част; Постановка на проблема и преглед на литературни и интернет източници; Изследователска част; Качествен анализ и оценка на изследването; Изводи и Заключение. Цитирани са 113 заглавия, 76 от които са източници на кирилица, 7 на латиница, както и 30 интернет източника.

Уводна част. В тази първа част, докторантът представя своята обща концепция на изследването и доказва необходимостта от неговото провеждане. Формулира обект, предмет и обхват, обосновава актуалността на изследвания проблем и разглежда неговия образователен контекст чрез формулирането на основните цели в теоретичен и практико-приложен план.

Изказано под формата на хипотеза предположение, че *„ако се приложи подходящ методически модул на обучение при изучаването на мултимедийни технологии във сферата на висшето образование по изобразително изкуство, то тогава получената учебна подготовка от страна на студентите би била основа за формиране на артисти, изразяващи се със средствата на мултимедийните технологии.“* (стр. 5) е добра отправна точка за провеждане на педагогическо изследване, резултатите от което биха могли да повлияят на обучението по изкуство във висшите училища.

Във втора глава докторантът разглежда различни съвременни литературни и интернет източници, в които са застъпени актуални въпроси, свързани със съвременните тенденции в обучението по изкуство и изучаването на мултимедийни технологии във висшите училища в страната и по света. Дефинира терминът *„мултимедийни технологии“* като сложна и множествена взаимовръзка между среда, технологии, информация и култура. Изтъквайки конвергенцията в дефинициите *„нови медии“*, *„аудио-визуални“*, *„информационни“*, *„комуникационни“*, *„интерактивни“*, *„дигитални“*, *„компютърни“* и др. технологии той стига до извода, че *всички те „конотативно се отнасят една към друга, като общото в разбирането на всяка една е залегнало в принципното технологично естество, към което те отправят и това е характерното за нашето съвремие -цифрово битие на приложните среди, в чиято основа стои компютърът.“* (с.18-19)

Да се обхванат всички измерения на изкуството в съвременната компютърна епоха е непосилна задача, към която в тази глава се насочва Иван Ямалиев. Успешно намерил мярката между двете крайности от схоластичния анализ на различни проявления и практики в употребата на технологии и техните противоречиви интерпретации до хронологичното проследяване на конкретни автори и произведения, той стига до извода, че в постмодерния дискурс, за чието обособяване съществен принос има експанзията на технологиите, *„...артистите не се облягат само на един модел на изкуство като например класическият, а създават собствени модели на базата на лични възгледи и светоглед, не признавайки никакви ограничения по отношение на използваните посредници.“* (с. 23)

Изключително любопитен и интересен е опитът на докторанта да ситуира мултимедийните технологии в контекста на българското художествено пространство. Тесният кръг от български автори от края на ХХ и началото на ХХІ век, търсеци изразните възможности и посредничеството на новите технологии в създаването на изкуство са разпознати като „пионерите“ на онова поколение, което се опита да приобщи българското изкуство към съвременните световни практики.

На този фон той откроява появата на млади „дигитални“ артисти, за които новите технологии са основна среда за създаване на изкуство и които са възпитаници на магистърска програма „Дигитални изкуства“ към НХА (Стефан Дончев, Албена Баева, Мартин Пенев, Николета Бончева, Нели Борисова, Яна Крачунова и др.)

Засягайки хаотичните прояви и комерсиалната страна на създаваните продукти на някои от съвременните групи за проектиране на 3D визуализации, културните индустрии и др. той стига до актуалната тема за колекционерите, меценатството и абсурдните търгове на съвременно изкуство. Тук остротата на критичната оценка и опозицията му на автор, създаващ изкуство в тази среда е ясно доловима и разбираема. *„Също така, пише Ив. Ямалиев, докато броят на центровете по света за медийно, електронно, компютърно изкуство нараства, то в България дори няма изгледи в скоро, а може би и не чак толкова скоро време подобно значимо вложение от културно естество да се случи.“* (стр. 43)

Не с по-малка острота е и направеният обзор на малкото медии в България, които се ангажират да отразяват автори на произведения и събития, базирани на мултимедийните технологии. Налага се констатацията, че на този етап в Българското културно пространство напълно липсват специализирани издания, които да реферират съвременно мултимедийно изкуство и че редките статии са дело предимно на преподаватели и артисти, работещи в тази относително нова област в изкуството. *„Непостоянство и липса на дългосрочни стратегии от страна на държавата, подчертава Иван Ямалиев, по отношение на съвременното българско изкуство, включително и на такива, които да съдействат за неговото представяне извън страната, отсъжда*

маргинално положение на не малко артисти, както и обрича на имагинерно съществуване всяко иновационно деяние.“ (стр. 48)

Сложността на всички тези аспекти и измерения на културното пространство, в които се създава съвременно изкуство в България са поднесени не само от субективна гледна точка на автор, изкушен от материята, но и с погледа на изследовател, анализиращ условията, сферата и полето за експериментиране. Ето защо, напълно логично в последната точка на тази теоретична част от изследването, докторантът отделя най-голямо време и усилия в анализа на съвременното състояние на Българското образование по изобразително изкуство, касаещо обучението по мултимедийни технологии, като фокусът е поставен върху педагогическия контекст на изследвания проблем. Остър, бих казала безпошаден обзор на образователната ситуация във формалните държавни висши училища по изкуствата към днешна дата.

Анализът на образователните програми в НХА, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, АМГИИ, НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, СУ „Св. Климент Охридски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“ и ШУ „Св. Климент Охридски“ говори за частични опити да се въведат специалности, базирани на изучаването на съвременни мултимедийни технологии, но и за това, че по инерция това се реализира в условия на доминиращо обучение в традиционните изобразително похвати. Подчертано е, че в никоя от разглежданите програми не се изтъкват възможностите на усвоените знания и умения за създаване на автономно (в смисъла на самостоятелно) творчество. *„При внимателно вглеждане в съдържателните им особености, пише още в увода И. Ямалиев, се забелязва, че заложеното обучението по мултимедийни технологии е съсредоточено главно за подготовка на кадри за нуждите на маркетинга, киното и оформлението на сценични пространства. Докато обучението на артисти, които автономно да се изразяват чрез мултимедийните технологии е от второстепенно значение или то трябва да се прояви като вторичен резултат.*“ (стр.2) Сред разглежданите университети като пример за „добри“ практики и подготовката на кадри е посочен частният НБУ (образователните програми в департаменти „Дизайн“ и „Кино, реклама и шоубизнес“), който е включен в списъка на разглежданите университети като подведомствен на Министерство на образованието и науката и Министерство на културата.

Позовавайки се на водещи преподаватели в сферата на дигиталните изкуства, голяма част от които са артисти, употребяващи мултимедийните технологии при изразяване на авторските си идеи, Иван Ямалиев изказва мнение, че дори самите студенти „са консервативни“, тъй като рядко се изразяват чрез новите технологии и подчертава, че за тях *„тази област от съвременното изкуство не се счита като място на изява...“* (стр. 55)

Позиция, която го солидаризира със схващането, че индивидуалната потребност на студентите е отражение на липсата на такова художествено пространство и общност от мултимедийни артисти в България и най-вече е

резултат от пълното отсъствие на адекватни на световната арт сцена художествени проблеми, включени в процеса на обучение.

На тази основа силно контрастна става амплитудата между представените практики на обучение по мултимедийни технологии в някои университети по света (проучени са 22 висши училища по изкуствата), на които се позовава Иван Ямалиев, за да маркира най-болезнените разминавания в схващането за фокусът в обучението по изкуство, базирано на съвременните технологии и неговата „ефективност“, свързана с подготовката на „медийни артисти“ (стр. 68).

За да бъде теоретичният обзор на съвременното художествено образование максимално обективен, докторантът разглежда в отделна подглава и някои алтернативи на формалното обучение по мултимедийни технологии в областта на изкуството.

Едно от достойнствата на труда е поставянето на проблема за принципните различия и категоричното разграничаване като творчески процес на мултимедийното изкуството от изкуството на дизайна. Като основна причина за необходимостта от разглеждането на този въпрос, Иван Ямалиев изтъква: *„все по-честите парадоксални случаи на приравняване и дори заместване на понятието **изкуство** с **дизайн**, което преди всичко се наблюдава сред по-младите от т. нар. **компютърни поколения**, занимаващи се на любителско ниво с изкуство, но вече и у една не малка част от специализираните във ВУЗ-овете, провеждащи обучение по мултимедийни технологии в областта на изобразителното изкуство.*(стр.85) На тази основа са акцентирани съвременните аспекти на концепцията за образование по изобразително изкуство, която трябва да бъде в синхрон с художественото пространство и съвременната културна среда, доколкото те обуславят стремежите и потребностите на желаещите да бъдат артисти. Нещо повече тяхното преосмисляне би следвало да доведе до необходими промени в обучението по мултимедийни технологии във висшето образование по изобразително изкуство.

В тази глава новите технологии и тяхната употреба в системата на висшето образование са детерминирани от Иван Ямалиев като съсредоточие на различни визуални практики и естетически концепции в постмодерната епоха. В крайна сметка изследвания проблем говори за еманципиране на художественото образование от класическите му устои, а това е важна тема, към която всички сме пристрастни, дори, когато изхождаме от различни позиции.

Трета глава отразява експерименталната страна на изследването и неговите методически характеристики. Описани са използваните методи, контингент и пространствено-времевите параметри на изследването, проведено със студенти от 16-ти и 17-ти випуск на специалност „Изобразително изкуство“ към СУ „Св. Климент Охридски“ като самостоятелен курс на обучение, разграничен от задължителните

дисциплини, свързани с изучаването на мултимедийни и дигитални технологии по учебен план.

Тук бих подчертала значението на събрания изследователски материал при проведеното предварителното изследване. Осъществени са многопластови проучвания на съвременното обучение по мултимедийни технологии във висшето образование, които конструират сравнително пълна представа за неговото актуално състояние. Анализът на проведените проучвания в три направления: качествено, дълбочинно интервю с водещи преподаватели по мултимедийни технологии във висши училища по изкуствата в страната, анкета с техни възпитаници и допитване, под формата на свободен разговор с преподаватели от специалност „Изобразително изкуство“ към СУ „Св. Климент Охридски“, позволява на Иван Ямалиев да подчертае силната сходимост на изказаните мнения, по отношение на ролята на мултимедийните технологии в образованието по изобразително изкуство, отсъствието на автори, които създават изкуство в тази сфера и ниската оценка на образованието по изобразително изкуство, включващо мултимедийните технологии, което е характеризирано като „маргинално“, „несъответстващо“ и в позиция на „догонване“ на световните тенденции. (стр.141)

На базата на предварителното изследване, докторантът извежда концепция за организиране и прилагане на методически модул за обучение по мултимедийни технологии във висшето образование по изобразително изкуство, която прилага в основното изследване. Описани са основните етапи на неговото провеждане: входяща диагностика и двете семестриални задачи от първия етап, индивидуалните дейности от втори етап, възможностите за публично представяне на творбите в следващия, трети етап и провеждане на изходяща диагностика под формата на анкета в последния, четвърти етап на експерименталното изследване. *„Тук е мястото да се уточни, пише Иван Ямалиев, че предлаганата методическа система в образователния модул, целяща натрупването и усъвършенстването на нови знания, умения и опит в областта на базираното на мултимедийни технологии изкуство от страна на потенциалните обучаващи се е с отворен характер, предполагащ известна гъвкавост. В този смисъл, въпреки опита да се даде един унифициран вариант, основан на настоящия педагогико-практически експеримент, включените в него конкретни етапи и методи биха могли да се променят в зависимост от замисъла на съответния преподавател и съществуващата образователна ситуация.“* (стр. 187)

Един от съществените приноси моменти на труда е изведената в края на трета глава скала от пет качествени критерия и пет показателя към всеки от тях за оценка на постигнатите художественотворчески резултати на студентите от изследвания контингент: знания за принципите на художествено-технологичния процес и умения за създаване на артистични мултимедии (овладяване на конкретна художествена форма); отношение

към поставените в задачите проблеми; постигнати художествени резултати по отношение на качествата на творческите мултимедийни решения; знания за принципите и умения за публично представяне на художествената продукция и проява на авторска нагласа.

Четвъртата глава представя качествен анализ и оценка на постигнатите резултати от изследването. Описан е и е анализиран художественотворческият процес и творческото развитие на изследвания контингент в авторски план като резултат от приложени експериментален модул на обучение. Наред с качествените данни са представени и някои количествени характеристики на получените резултати. Изтъкнати са аргументи, въз основа на които се извършва качествена проверка на формулираната в началото на изследването хипотеза. Резюмирани са постигнатите резултати, формулирани са основните изводи и обективно са посочени основните приноси моменти на дисертационното изследване.

Авторефератът е изготвен коректно и отговаря на структурата и съдържанието на дисертацията.

3. Научни приноси:

Дисертацията на Иван Ямалиев е оригинален труд, който представлява принос към изследването и теоретизирането на актуалния въпрос за възможностите и мястото на новите медии и технологии в системата на съвременното художествено образование. Той изследва спорен аспект на висшето образование, който погрешно сме свикнали да мислим единствено като въпрос за разбиране за съвременното изкуство и мястото му във формирането на визуалната и техническа грамотност на студентите от професионално направление „Изобразителни изкуства“.

Технологиите се развиват в геометрична прогресия, предоставяйки нови и нови възможности за изкуството в един визуално доминиран свят. Визуалният обрат е факт и технологичните средства безспорно се превръщат в нещо повече от модерен изобразителен похват – те се вместват в съвременното изкуство като негов актуален език и е съвсем естествено тези тенденции да променят фундаментално начина, по който виждаме съвременното висше образование по изкуствата. Като законни наследници на миналото, можем да твърдим, че употребата на новите медии в изкуството не е някаква мода, прищявка или временно увлечение на младите автори по технологиите, а една устойчива линия, естествена експанзия, чийто завършек не може да бъде провидян или предсказан. Поне не в близко бъдеще. От тук произтича и актуалността на изследваната теза.

Ето защо напълно подкрепям посочените от докторанта основни приноси на дисертационния труд, които реално отразяват постигнатите от него теоретични, научни и практически резултати:

1. Анализирани са и систематизирани богат теоретичен материал, относно ролята и мястото на мултимедийните технологии в сферите на изкуството и художественото образование.

2. Проведено е дълбочинно интервю с изявени съвременни артисти, работещи с мултимедийни технологии, повечето от които са и преподаватели във висши учебни заведения.

3. Изследван е чуждия опит в обучението по мултимедийни технологии в полето на изкуството в двадесет и едно висши учебни заведения по света.

4. Разработен и апробиран е експериментален модел на методическа система под формата на учебен модул за обучение по мултимедийни технологии, способстващ подготовка, която да формира авторско самосъзнание за автономно изразяване на студентите.

5. Изведен и апробиран е диагностичен инструментариум за оценяване на резултатите от учебно-творческата дейност, свързани с професионалното отношение към изкуството, качествата на художествената продукция, представянето ѝ пред публика и авторската нагласа, като е разработена оригинална система от критерии и показатели.

6. За първи път в полето на художествената педагогиката в страната, касаеща висшето образование по изобразително изкуство е разработена толкова цялостна и детайлна система от критерии и показатели за диагностициране на творческото развитие на обучаемите в авторски план.

4. Публикации:

Представените от дисертанта публикации: **1. „Мултимедийните технологии като предпоставка за промяна на парадигмата в обучението по изобразително изкуство“**, Сборник статии „Образователни иновации в сферата на визуалните изкуства“ на катедра „Визуални изкуства“, ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“, Симолини. София, 2010, с. 87-98.

2. „Основни характеристики на мултимедийните арт форми и тяхното приложение в образованието по изобразително изкуство“ Годишник Том 102 на ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“. София, 2010, с. 103-120.

3. „Мултимедийните форми в изкуството като средство за увеличаване на комуникативните възможности в социо-културното общуване“, Годишник Том 6, ФИ, ЮЗУ „Неофит Рилски. София, 2008, с 115-116. са пряко свързани с темата на дисертационния труд.

5. Въпроси и препоръки:

- По една или друга причина извън анализа на обучението по мултимедийни технологии в българското висше образование по изобразително изкуство остава новата програма - „Рисуване и интермедия“, в която от 2015 година се обучават студенти във Факултет по изобразително изкуство, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Напълно пристрастно изпитвам любопитство каква би била оценката и коментарите на дисертанта към качеството на обучение в тази програма?

- Препоръчвам адаптирането на дисертационния труд към издателските изисквания за съвременно печатно или мултимедийно издание, което би било от полза не само за студенти, но и за преподаватели и всички, изкушени от материята.

6. Заключение:

Предвид достойнствата, приносите и практическата приложимост на обсъждания дисертационен труд: **„Основни тенденции в обучението по мултимедийни технологии в българското висше образование по изобразително изкуство. Приложение в практиката“**, убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на **Иван Петков Ямалиев** образователна и научна степен „Доктор“ по професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по изобразително изкуство)

15 март 2020 г.

С уважение:

доц. д-р М. Теофилова